

УДК 378.147:004:799

Н.В. МАКОВЕЦЬКА

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто проблему виокремлення особливостей спортивно-оздоровчого туризму, урахування яких у процесі підготовки студентів у вищих навчальних закладах сприяє підвищенню ефективності підготовки фахівців туристичної галузі.

Ключові слова: фахівець туристичної галузі, спортивно-оздоровчий туризм, характерні ознаки спортивно-оздоровчого туризму.

Спортивно-оздоровчий туризм завжди посідав одне з провідних місць у суспільному житті України. Це значною мірою зумовлено тим, що бажання подорожувати рідним краєм, його унікальними регіонами й важкодоступними, але прекрасними місцями, є органічною потребою неспокойних людей, переважно тих, хто дотримується здорового способу життя. Останнє є одним із соціальних завдань будь-якого прогресивного суспільства. Отже, спортивно-оздоровчий туризм слід розглядати як складову загального унікального явища туризму не лише з погляду прямих економічних надходжень, а і як галузь, що сприяє всебічному розвитку людини, її моральному та фізичному оздоровленню, виховує національну свідомість і патріотизм, особливо у молодого покоління. На відміну від самодіяльного туризму, який охоплював у попередні роки й спортивний туризм, останній ґрунтується на чіткій нормативній базі, що регламентує організацію та проведення туристських походів, змагань, систему підготовки кадрів тощо.

Із здобуттям Україною незалежності освіта стала власною справою українського народу. Відродження системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки й культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні [8, с. 5].

Проте сучасна система освіти в Україні ще досі перебуває в стані, який не задовольняє вимог, що постають перед нею в умовах самостійної української державності, культурного та духовного відродження українського народу.

В епоху державного й духовного відродження України пріоритетна роль відведена розвитку національної системи освіти і виховання, яка має забезпечити її гуманітаризацію [9, с. 434].

Вища освіта в Україні спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які відчувають і сприймають ті великомасштабні зміни, що відбуваються в житті нашого суспільства. Саме фахівці мають визначити теми й рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу в державі, що

дасть змогу вищій освіті створити підвалини духовної культури українського народу, відтворити продуктивні сили України [8].

Вищевикладені перетворення та піднесення ролі вищої освіти не могли залишити поза увагою підготовку фахівців туристичної галузі.

Виховання та підготовка спеціалістів-професіоналів є важливим чинником розвитку суспільства в соціально-економічній і соціально-педагогічній сферах.

На різних етапах професійного зростання особливо значущим є становлення професійно важливих якостей спеціаліста, організатора й функціонера, які покликані до розв'язання актуальних проблем туризму як певного спрямування соціально-культурної активності населення.

Особливо актуальною є професійна підготовка організаторів і анімаційних працівників туризму, які можуть бути зайнятими у сферах розваг і відпочинку як дорослого населення, так і дітей. Це зумовлено тим, що в Україні спостерігається погіршення умов для відпочинку дітей і дорослих. Припинили своє функціонування багато туристських клубів, турбаз, спортивних комплексів. Мільйони дітей не мають можливості відпочивати в оздоровчих таборах. Проблемі розваг не приділено належної уваги. Однак туристична діяльність має постійний попит як засіб виховання підростаючого покоління тому, що об'єднує в собі різноманітні методи та засоби впливу. Ось чому підготовка професійних кадрів із туризму є соціально необхідною та актуальною проблемою професійного становлення спеціалістів туризму. Водночас, у їхній підготовці спостерігаються суперечності між: необхідністю підготовки організаторів туризму та недостатнім теоретичним і методичним забезпеченням навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів; забезпеченням якості підготовки до професійної діяльності та розробкою необхідного для цього змісту, форми, методів навчання студентів; між змістом навчання майбутніх фахівців і наявністю особливостей туризму взагалі та спортивно-оздоровчого зокрема.

Зважаючи на вищевикладені проблеми, зауважимо, що для успішного розв'язання нагальних проблем розвитку туризму взагалі та спортивно-оздоровчого зокрема потрібно активно формувати кадровий потенціал, кваліфіковано готувати фахівців, створювати відповідно до потреб ринку нові спеціальності в галузі туризму.

Ця проблема пов'язана з особливістю спортивно-оздоровчого туризму та впливом на підготовку майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Теоретичні засади кадрового забезпечення галузі, розроблені вітчизняними науковцями, а також світовий досвід переконливо засвідчують, що без належної уваги до питань кадрового забезпечення туристської діяльності, підготовки та перепідготовки спеціалістів успішний розвиток туризму є неможливим.

Так, у Федеративній Республіці Німеччині, Великій Британії, Австрії, Бельгії, Фінляндії, Франції, Китаї та інших країнах є чимало вищих навчальних закладів, де здійснюється підготовка на рівні бакалаврів і магістрів туризму за такими спеціальностями: "Туризм", "Економіка туризму", "Туризм і плануван-

ня”, “Туризм і гостинність”, “Управління готельним господарством”, “Культура і туризм”, “Курортний менеджер”, “Менеджер із круїзів” тощо.

Туристська освіта в Україні – новий напрям в освітній галузі, незважаючи на наявний досвід підготовки фахівців для сфери туризму. Вона потребує концептуальної розробки теоретичних засад і практичної апробації. Чинна система підготовки була насамперед пов’язана з підвищенням кваліфікації туристських кадрів. Але підвищення кваліфікації фахівця без фундаментальної освіти не вирішує кадрової проблеми. Тому існує суперечність між потребами туристичної галузі у висококваліфікованих фахівцях та нинішніми реаліями їхньої підготовки в Україні.

Роль туризму взагалі та спортивно-оздоровчого зокрема як ефективного засобу фізичного, валеологічного, інтелектуального, морального та соціального виховання підростаючого покоління було особливо відзначено в Постанові Верховної Ради України “Про порядок введення в дію Закону України “Про туризм” (1995 р.), у працях дослідників С.В. Афанасьєва [2], Е.З. Бабаєва [3], Ю.В. Богданова [6], І.І. Булигіної [4], П.А. Виноградова [5], Т.І. Власової, Ю.В. Гранільщикова [7] та ін.

Учені розглядали аспекти підготовки фахівців із туристсько-краєзнавчої роботи, питання формування практичної готовності майбутніх фахівців із різними групами населення тощо. Однак питання особливостей спортивно-оздоровчого туризму та їх урахування у процесі підготовки майбутніх фахівців сфери туризму не стало предметом досліджень.

Метою статті є висвітлення особливостей спортивно-оздоровчого туризму як одного із засобів професійної підготовки фахівців туристичної галузі.

Аналіз літературних джерел і практика підготовки майбутніх організаторів спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах дають змогу з’ясувати, що означений вид туризму є похідним від загального туризму, але має свої особливості, а саме:

- як багатогранна галузь увійшов у життя дітей і дорослих, міських і сільських жителів, людей розумової й фізичної праці як життєва необхідність;
- це одна з найперспективніших галузей світової економіки, важливе суспільне явище;
- як галузь наукового пізнання відображає особливості поведінки людини поза постійним середовищем існування, як галузь діяльності – забезпечує потреби мандрівників;
- не тільки в Україні, а й у всьому світі є освітнім простором, у якому відбувається багатовекторний розвиток людини на основі загальнолюдських моральних та етичних принципів у межах регіональних і національних традицій в інтересах особистості, суспільства й держави;
- у галузі туризму зосереджені найрізноманітніші його проблеми: з історії, філософії, соціології, екології, політології, культурології, економіки, права тощо;

– є важливим та впливовим чинником “народної дипломатії”, засобом взаємозбагачення культур народів світу, позитивним чинником для охорони навколишнього середовища;

– нині туризм – найприбутковіша й найдинамічніша сфера економіки в світі, у якій зайнято понад дев’ять відсотків працездатного населення, тобто кожен десятий працівник;

– справляє вагомий вплив на такі галузі, як сільське господарство, народні промисли, торгівля, виробництво товарів народного споживання тощо.

Україна, незважаючи на свій величезний потенціал, поки що посідає досить скромне місце на туристському ринку. На неї припадає менше ніж 1% світового туристського потоку, тому за роки незалежності в українському суспільстві формувалася громадська та наукова думка про те, що настав час ефективніше використовувати наявний туристський потенціал, пожвавити вітчизняний туристський ринок, зміцнити матеріальну базу, скоротити дефіцит кваліфікованих кадрів та надати необхідну підтримку розвитку туризму.

Сьогодні туризм причетний до 40 різних галузей суспільного й господарського життя в Україні, його розвиток спрямовується урядовими документами.

Стратегічна мета розвитку туризму в Україні полягає у створенні конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби населення України та туристів із зарубіжних країн у розширенні внутрішнього туризму та постійному зростанні обсягів в’їзного туризму, в забезпеченні на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, у збереженні та відновленні природного середовища та історико-культурної спадщини, вирішенні завдань щодо наповнення державного і місцевого бюджетів.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що спортивно-оздоровчий туризм є одним із найперспективніших напрямів туранімаційної діяльності, й, по суті, не є сферою послуг [1; 8; 9]. Він сприймається як самостійна та соціальноорієнтована сфера та образ життя значної частини суспільства, для якої самодіяльний туризм слугує ефективним засобом фізичного, психічного, духовного оздоровлення та засобом формування соціальної компетенції.

Спортивно-оздоровчий туризм впливає на виховання дбайливого ставлення до природи, сприяє формуванню навичок природоохоронної діяльності екологічної культури, ціннісного ставлення до пам’яток культури, адже спортивно-оздоровчий туризм – це унікальне соціальне явище, яке дає можливість спілкуватися людям із природою, піхнати життя інших народів, їх історію, культуру, традиції. Це демократичний вид відпочинку, що визначається вільним вибором форм особистої активності, яка реалізується в умовах туристичного життя за маршрутом.

Феноменом цього масового самодіяльного руху, як свідчить І.І. Булигіна, є й те, що за найменшої підтримки держави він успішно може реалізуватися в складних економічних умовах сьогодення [4]. Цьому сприяє висока

доступність, у тому числі й матеріальна, оздоровчих видів туризму для всіх категорій населення як за віком, так і за соціальним статусом.

Наші дослідження довели, що особливостями спортивно-оздоровчого туризму є такі його ознаки:

- самодіяльний туризм – це не тільки захоплення людини, а й її здоровий спосіб життя;
- спортивно-оздоровчий туризм несе в собі сторичну сутність, тому що він є аналогією традицій та потягів українських чумаків і мандрівників;
- усі аспекти туристичного мандрівництва є повною аналогією традицій і потягів українських мандрівників, тобто по суті – це національне захоплення;
- спортивно-оздоровчий туризм – явище комплексного розвитку людини в напрямках: фізичної сфери – розвитку тіла та всіх його функціональних систем; психічної сфери – розвитку сенсорних та інтелектуальних пізнавальних процесів; екологічної культури та набуття навичок охоронної діяльності в природі; формування зміцнення та відновлення фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я;
- спортивно-оздоровчий туризм завжди поєднаний з різними формами суспільнокорисної діяльності мандрівника;
- самодіяльний туризм – це ефективна форма вирішення військово-прикладних проблем;
- спортивно-оздоровчий туризм – це джерело створення інтелектуального продукту у сфері розробки теорії та технології туризму (стратегії, тактики, техніки переходів); створення нових туристичних маршрутів (у тому числі й комерційних), сучасного обладнання; підготовки кваліфікованих кадрів (майстрів спорту, гідів, тренерів, інструкторів);
- оздоровчий туризм охоплює різні вікові й соціальні групи населення держави з різних її регіонів (дорослих, школярів, студентів, сиріт, інвалідів, а іноді й усю сім'ю);
- в умовах урбанізації населення туризм є корисною системою занять, які компенсують недоліки проживання в містах;
- діяльність людини в умовах спортивно-оздоровчого туризму природна та охоплює комплекс дій і вчинків, що закладені в ній від народження;
- в умовах сучасного стресового простору оздоровчий туризм формує емоційний статус психічного здоров'я людини, тобто розвиває в ній уміння саморегулювання, витримки;
- спортивно-оздоровчий туризм не потребує великих фінансових витрат, для нього необхідні лише туристські клуби в місті як організаційно-методичні та просвітницькі центри, дешеве туристичне знаряддя та система туристських притулків.

Ілюстрацією цих положень є такі цифри: витрати на відпочинок однієї людини в плановому туризмі у 1989 р. становили 40,48 карбованця, а витрати на відпочинок однієї особи в спортивно-оздоровчому самодіяльному туризмі – 0,88 карбованця.

Висновки. Отже, аналіз особливостей загального та спортивного туризму дав змогу дійти загальному висновку про те, що:

1) самодіяльний туризм – це найсучасніша технологія розвитку формування та виховання в людини фізичних і духовних якостей, усіх видів здоров'я, пізнавальних і самозбережних начал для найменших витрат держави та особисто мандрівника;

2) спортивно-оздоровчий туризм – це рух людини. Загальновідомо, що рух – це головний шлях досягнення здорового способу життя людини в суспільстві, її довголіття. Здорове життя людини – це найвища суспільна та особиста цінність;

3) визначені особливості можуть бути використані під час складання програми навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні шляхів залучення майбутніх фахівців туристичної галузі до спортивно-оздоровчого туризму.

Список використаної літератури

1. Ангелов В.О. Аспекти підготовки фахівців із туристсько-краєзнавчої роботи в педагогічних ВНЗ / В.О. Ангелов // Туризм у ХХІ столітті. – К. : Знання України, 2002. – С. 434–437.
2. Афанасьев С.В. Что делать с детьми в загородном лагере / С.В. Афанасьев // Дошкольное воспитание. – 1994. – № 3. – С. 3.
3. Бабаев Э.З. Формирование практической готовности студентов педагогических вузов к воспитательной работе в школе : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Э.З. Бабаев. – М., 1990. – 15 с.
4. Булыгина И.И. Проблемы воспитания подрастающего поколения и их решение средствами туризма / И.И. Булыгина // Актуальные проблемы туризма '99. – М. : РМАТ, 1999. – С. 4–10.
5. Виноградов П.А. Туризм и здоровый образ жизни / П.А. Виноградов, В.И. Жолдак, В.Г. Камалетдинов // Основы физической культуры : учеб. пособ. – Челябинск, 1997. – 344 с.
6. Власова Т.И. Проблемы повышения профессионального уровня туристских кадров / Т.И. Власова, Ю.В. Богданов // Развитие туризма в условиях современных интеграционных процессов : материалы научно-практической конференции. – Минск, 1997. – С. 155–158.
7. Гранильщиков Ю.В. Семейный туризм / Ю.В. Гранильщиков. – М., 1983. – 48 с.
8. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896: за станом на лютий 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawua.info/bdata2/ukr2803/index.htm>.
9. Пангелов Б.П. Аспекти підготовки фахівців з туристсько-краєзнавчої роботи в педагогічних ВНЗ / Б.П. Пангелов // Туризм у ХХІ столітті. – К. : Знання України, 2002. – С. 434–437.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2014.

Маковецкая Н.В. Учет особенностей спортивно-оздоровительного туризма в процессе подготовки специалистов туристической сферы

В статье рассматривается проблема выделения особенностей спортивно-оздоровительного туризма, учёт которых в процессе подготовки студентов в высших учебных заведениях способствует повышению эффективности подготовки специалистов туристической сферы.

Ключевые слова: *специалист туристической сферы, спортивно-оздоровительный туризм, характерные черты спортивно-оздоровительного туризма.*

Makovetska N. Accounting features of sports tourism in the process of training the tourism sector

This paper addresses the problem of selection of features of sport tourism in the general.

Defined the following characteristics of sport tourism: it is – a healthy way of life, the national fascination that zatsikavlyuye different age and social groups in terms of urbanization is a useful system classes, the complex phenomenon of human development in the areas of natural areas – the development of the body and all functional its systems, mental disturbances – sensory and intellectual development of cognitive processes, environmental and cultural skills acquisition security activities in nature, formation enhancement and restoration of physical, psychological, spiritual and social health, this type of tourism brings historical essence develops in man ability to self-regulation, self-control, it always combines different forms of socially useful activities traveler and are therefore creators of intellectual products in the development of theory and technology of tourism, the creation of new tourist routes, modern equipment, training of qualified personnel tourism industry in addition, human activities in terms of sport tourism covers a range of natural and his actions and deeds.

Considering these characteristic features enhances the effectiveness of training professionals of the tourism industry.

In this paper the prospects for further research, which include determining ways to attract future professionals of the tourism industry to sports and health tourism.

Key words: *tourism sector specialist, sports tourism, the characteristics of sports tourism.*